

PENGHAYATAN DAN KESEDARAN PATRIOTISME DALAM KALANGAN PELATIH PROGRAM LATIHAN KHIDMAT NEGARA

**MOHD HAIRUL ANUAR RAZAK, JAYUM A. JAWAN,
ADLINA ABD. HALIM, MOHD MAHADEE ISMAIL & SITI AISHAH MISRI**

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti tahap pengetahuan, persepsi dan pemahaman golongan remaja dalam konteks kesedaran dan penghayatan kepada semangat patriotisme. Responden kajian adalah seramai 1010 orang remaja. Dapatan kajian menunjukkan, majoriti daripada responden mempunyai tahap pengetahuan yang tinggi terhadap patriotisme (83.5%), manakala persepsi yang tinggi terhadap patriotisme (98.7%) serta pemahaman yang tinggi terhadap patriotisme (83.1%). Kajian juga mendapati wujud perbezaan pengetahuan, persepsi dan pemahaman bagi setiap bangsa Melayu, Cina, India dan Bumiputera Sabah dan Sarawak terhadap penghayatan patriotisme. Kajian juga mendapati tidak wujud perbezaan antara jantina iaitu lelaki dan perempuan terhadap penghayatan patriotisme.

Kata Kunci: *Patriotisme, Pembangunan Negara Bangsa, Remaja, PLKN, Pelatih PLKN*

ABSTRACT

The main objective of this study was to assess level of knowledge, perception and understanding among youth in the context of awareness and national spirit of patriotism. Data were collected using questionnaires with 1010 respondents from all state in Malaysia. Generally, findings indicated that majority of the respondents had high level of knowledge (83.5%), perception (98.7%) and understanding (83.1%) of patriotism. Findings also showed that the difference in races among Malay, Chinese, Indian and native of Sabah and Sarawak influence on the varied perception of patriotism and nationalism. Study also found that there was no significant difference between gender and the spirit of patriotism.

Keywords: *Patriotism, Nation Building, Youth, PLKN, PLKN Trainees*

PENGENALAN

Pemupukan nilai – nilai moral dan etika, kecemerlangan dalam semua aspek serta sumbangan sebagai rakyat yang berjiwa merdeka dan sayangkan negara dalam semua agenda pembangunan negara adalah menjadi hasrat pihak pemerintah dan seluruh rakyat Malaysia tanpa mengira bangsa, agama, asal keturunan mahupun

perbezaan warna kulit. Agenda untuk mencapai kecemerlangan ini sebenarnya wujud secara semula jadi dalam diri manusia. Oleh yang demikian, dalam konteks untuk mencapai kecemerlangan ini, pelbagai aspek perlu diambil kira. Pada peringkat yang paling asas dalam usaha untuk mencapai agenda pembangunan negara, soal kesejahteraan dan pembangunan masyarakat perlu diberikan perhatian khusus. Malaysia yang dikenali sebagai sebuah negara yang majmuk kini terarah untuk mendaulatkan pembentukan sebuah negara bangsa yang mempunyai satu pandangan dunia yang sama terutama dalam hal ehwal yang melibatkan kepentingan seluruh anggota masyarakatnya.

Apabila memperkatakan soal pembangunan masyarakat, proses pembentukan sebuah negara bangsa, sejarah dan latar-belakang sesebuah masyarakat itu perlu diberi perhatian utama. Ini kerana, proses tersebut mengambil jangka masa yang cukup panjang untuk mewujudkan satu generasi yang boleh dilabelkan sebagai satu negara bangsa. Proses ini juga melibatkan komitmen yang berterusan dari satu generasi ke satu generasi yang baharu. Generasi lama dilihat sebagai pengasas kepada terbentuknya kedaulatan bangsa Malaysia hari ini. Generasi baharu pula adalah penyambung warisan dan tradisi yang telah dipelopori oleh generasi yang lebih awal tadi. Oleh itu, adalah menjadi amanah dan tanggungjawab generasi baru untuk meneruskan segala usaha dan titik peluh yang telah diperjuangkan oleh generasi lama. Menjangkau era yang serba kompetitif kini, generasi baharu terpacu untuk mengejar arus pemodenan yang canggih dan termoden. Namun begitu, dalam kesibukan untuk mengejar perkembangan era globalisasi yang kian melanda hari ini, generasi baharu seharusnya tidak melupakan malah sepatutnya terus menyuburkan segala warisan yang telah ditinggalkan oleh generasi terdahulu.

Sehubungan dengan itu, adalah menjadi satu perkara penting bagi seluruh warga Malaysia khususnya generasi baharu untuk menghayati erti kemerdekaan. Penghayatan kemerdekaan tidak hanya sekadar menyanjung pengorbanan wira-wira negara semasa menuntut kemerdekaan tetapi apa yang lebih utama ialah untuk mempertahankan kemerdekaan yang dinikmati selama ini. Justeru itu, salah satu usaha dalam proses mempertahankan kemerdekaan negara, soal pembentukan masyarakat perlu diutamakan agar wawasan negara untuk membentuk negara bangsa Malaysia akan wujud dan menjadi kenyataan dalam realiti kehidupan masyarakat majmuk Malaysia.

Menyentuh tentang pembinaan negara bangsa, ia bukan semudah sepertimana yang diperkatakan kerana terdapat banyak faktor yang perlu diambil kira dan pelbagai cabaran yang perlu ditempuhi. Secara langsung, ianya memerlukan strategi yang menyeluruh dan pendekatan yang bersepadu untuk merealisasikan impian tersebut. Penglibatan secara holistik masyarakat menjadi kayu ukur kepada kejayaan tersebut memandangkan soal perpaduan dan integrasi antara kaum masih menjadi tanda tanya. Justeru itu, proses pembinaan negara bangsa memerlukan perbincangan yang khusus dan lebih mendalam. Dalam keasyikan masyarakat Malaysia berusaha mencapai kejayaan pembentukan sebuah negara baru menerusi

Wawasan 2020, entiti atau elemen untuk membina negara bangsa Malaysia wajar ditekankan supaya hak dan kemerdekaan Malaysia secara holistik sentiasa terpelihara. Cabaran ini adalah cabaran bersama supaya wujud satu bangsa yang berna'ruah dan dikenali sebagai negara bangsa Malaysia.

Elemen asas yang perlu diberikan perhatian dalam usaha membina sebuah negara bangsa ialah pemupukan semangat patriotisme dan nasionalisme dalam kalangan seluruh rakyat tidak kira tua muda, kecil besar mahupun miskin atau kaya. Usaha ini memerlukan pendekatan menyeluruh supaya seluruh anggota masyarakat khususnya generasi baharu menghayati semangat ini dalam jiwa mereka dan membentuk jati diri yang utuh serta mantap. Semangat patriotisme dan nasionalisme ini umpama perisai bagi kedaulatan sesebuah negara. Walter Berns (1997) memberikan takrifan patriotisme ini sebagai satu perasaan cinta, bangga dan sedia berkorban untuk negara. Ia merangkumi aspek kesetiaan dan semangat mempertahankan negara. Kesediaan seseorang warganegara untuk berkorban demi mempertahankan negara merupakan reaksi secara langsung dan terpuji yang mencerminkan ketinggian semangat patriotisme dan nasionalisme. Dalam konteks ini, penghayatan semangat patriotisme dan nasionalisme tidak terhad dengan kesanggupan seseorang warganegara berkhidmat dalam bidang pertahanan negara seperti tentera dan polis sahaja, malah ia merangkumi semua aspek dalam kehidupan masyarakat termasuklah bidang ekonomi, pendidikan, budaya, sukan dan pelbagai lagi. Semua lapangan kehidupan ini perlu dibangunkan secara bersama dengan hasrat pembinaan negara bangsa. Umumnya, walaupun pengertian patriotisme sering dikaitkan dan seiring dengan nasionalisme, tetapi kedua-duanya mempunyai kelainan tertentu. Patriotisme biasanya tidak berasaskan ideologi. Ia adalah suatu keterikatan primodial terhadap sesuatu wilayah atau masyarakat, sesuatu sentimen kepunyaan (belongings) dan suatu perasaan satu identiti atau satu semangat kecintaan yang kuat terhadap tanah air (Saifuddin Abdullah, 2005). Patriotisme dan nasionalisme dalam satu pengertian khusus mencerminkan semangat keinginan dan keupayaan untuk sesuatu perubahan khususnya dalam memperjuangkan maruah dan menyumbang bakti kepada sebuah bangsa yang berdaulat. Oleh yang demikian, semangat ini boleh dicapai apabila seluruh anggota sesebuah negara dapat menghayati erti kata sebenar sesebuah 'kemerdekaan'. Dalam menghayati erti kemerdekaan, masyarakat bukan sekadar perlu menyanjung pengorbanan wira bangsa yang sanggup bergadai nyawa dalam menuntut kemerdekaan tetapi kita perlu mempertahankan dan memenuhi erti kemerdekaan itu dengan pelbagai kaedah dan cara khususnya dalam menyumbang jasa dan bakti kepada pembangunan negara, kesejahteraan masyarakat dan keharmonian sejagat. Justeru itu, dalam konteks memenuhi erti kemerdekaan, seluruh masyarakat Malaysia amnya perlu mengambil bahagian secara aktif dalam merealisasikan wawasan dan aspirasi negara dalam usaha membentuk sebuah negara bangsa yang bersatu-padu, mantap, unggul dan berdaya maju.

Lantaran daripada itu, pemupukan semangat patriotisme dan nasionalisme perlu didedahkan kepada rakyat Malaysia sejak awal remaja lagi. Tindakan pihak pemerintah melaksanakan pelbagai program seperti Program Latihan Khidmat Negara (PLKN) merupakan satu usaha murni yang perlu di dokong oleh segenap lapisan masyarakat untuk memastikan masa depan negara terus utuh dan gemilang. Program seperti ini tidak akan berjaya sekiranya anggota masyarakat tidak memberikan sokongan yang padu kepada pihak pemerintah, malah lebih teruk lagi sekiranya ada pihak yang cuba untuk mengeksploitasi usaha murni pihak pemerintah ini. Pembentukan jati diri remaja yang cemerlang, gemilang dan terbilang yang kukuh dengan semangat patriotisme dan nasionalisme ini adalah penentu kepada pencapaian pembentukan negara bangsa pada masa hadapan. Oleh yang demikian, kajian ini memfokuskan kepada penghayatan semangat patriotisme dan nasionalisme dengan memberikan perhatian kepada generasi baharu khususnya pelatih PLKN. Mereka jugalah yang akan menentukan proses pembinaan negara bangsa itu boleh mencapai apa yang disasarkan ataupun sebaliknya.

SOROTAN KAJIAN PATRIOTISME DAN NASIONALISME

Negara terbentuk dengan adanya tanah air, rakyat, kemerdekaan, kedaulatan dan mempunyai undang-undang tersendiri. Kesemua elemen ini adalah saling melengkapi antara satu sama lain. Elemen yang sering kali menjadi tumpuan utama ialah rakyat memandangkan rakyatlah yang menjadi tunjang utama dalam menentukan kedaulatan negara. Biasanya rakyat bagi sesebuah negara terdiri daripada pelbagai bangsa. Bangsa umumnya membawa maksud sekumpulan besar orang yang mempunyai perasaan kekitaan dalam sesebuah negara. Namun begitu persoalan tentang bangsa ini cukup meluas dan membawa makna yang rencam. Pandangan tentang bangsa ini telah diketengahkan oleh beberapa sarjana terkemuka seperti Almond & Verba (1965), Rush (1992), Putman (1998) dan Taylor (2002).

“The civic culture is pluralistic, and ”based on communication and persuasion, a culture of consensus and diversity, a culture that permits change but moderates it” (Almond and Verba 1963, p 8)”.

Keseluruhan pandangan yang dikemukakan oleh sarjana tersebut tentang bangsa banyak berkisar pada faktor kewujudan ikatan yang kuat antara sesama manusia, persoalan tentang ras dan etnik, isu bahasa, wilayah dan kedaerahan mahupun perkara-perkara yang subjektif seperti perasaan tentang sejarah dan cita-cita yang dikongsi bersama. Sebagai sebuah negara yang memiliki masyarakat majmuk (heterogeneous) seperti Malaysia, masalah utama yang dihadapi ialah untuk membentuk ikatan yang kuat antara kepelbagaian kumpulan etnik yang wujud khususnya dalam konteks untuk merealisasikan cita-cita negara iaitu pembinaan negara bangsa. Hasrat negara untuk membina sebuah negara bangsa yang bersatu padu masih menjadi persoalan utama dan hangat diperdebatkan khususnya dalam kalangan sarjana serta ahli-ahli politik. Oleh itu, ramai pengkaji dan penyelidik

yang menumpukan kajian terhadap aspek ini. Antaranya Abdul Rahman Haji Ismail (1995) dalam artikelnya yang bertajuk “Sejarah dan Proses Pemantapan Negara Bangsa” memberikan penekanan yang mana negara bangsa boleh disifatkan sebagai manusia yang berkongsi sejarah budaya dan bahasa yang sama sehingga perkongsian itu melahirkan satu identiti kebangsaan. Oleh itu, bagi merealisasikan satu negara bangsa, rakyatnya harus mengamalkan hidup yang berteraskan satu bangsa, satu bahasa dan memiliki satu kesedaran kebangsaan.

Stephen Nathanson (1993, 34–35) menyatakan patriotisme sebagai satu perasaan istimewa untuk negara, satu perasaan identiti secara peribadi dengan negara, kerisauan utama terhadap kesejahteraan negara dan kesediaan berkorban untuk kebaikan negara.

Dalam abad ke-19, Lord Acton membanding kewarganegaraan sebagai kasih sayang dan nilai manakala patriotisme sebagai hubungan moral. Dalam hal ini, beliau berpendapat kewarganegaraan adalah terikatan terhadap bangsa secara semula jadi atau secara fizikal. Manakala, patriotisme merupakan kesedaran terhadap tanggungjawab moral kepada komuniti politik negara (Acton 1972, 163). Dalam abad ke-20, Elie Kedourie berpendapat, takrifan nasionalisme sebagai doktrin politik dan falsafah yang lengkap tentang negara-negara sebagai unit-unit asas kemanusiaan, di mana masing-masing dapat mencari kebebasan dan pencapaian, dan patriotisme sebagai sentimen kecil kasih sayang untuk satu negara (Kedourie 1985, 73–74).

Patriotisme secara amnya didefinisikan sebagai satu sangkutan kepada negara. Fairbrother (2005) menegaskan patriotisme sebagai satu perasaan yang berkait dengan negara, tanggungjawab kepada bangsa dan ia adalah idea di mana negara mempunyai nilai yang membawa makna lebih daripada nilai individual. Ramai penyelidik seperti Staub (1997) dan Schatz, Staub dan Lavine (1999) menganggap patriotisme berbeza daripada pelbagai sudut. Mereka melihat terdapat dua aspek patriotisme yang perlu dikaji iaitu pertama blind patriotism dan constructive patriotism. Blind patriotism adalah satu keadaan sokongan yang tidak kritikal terhadap tindakan dalam sesuatu kumpulan. Sebaliknya constructive patriotism atau critical patriotism mewakili kesedaran yang kritikal terhadap kesetiaan dalam sesuatu kumpulan. Tujuan constructive bermatlamat untuk menambahbaikkan dan meningkatkan situasi atau sistem semasa dan menyumbang kepada perkembangan negara bangsa. Schatz et.al. (1999) telah mengkaji hubungan dua jenis patriotisme ini. Beliau mendapati blind patriotism ialah kerjasama melalui politik konservatif dan identiti parti politik. Manakala constructive patriotism ialah kerjasama melalui kecekapan pelaksanaan politik, ilmu pengetahuan politik, pengumpulan maklumat politik dan aktiviti politik.

David Archard (1999) mendefinisikan patriotisme sebagai perasaan cinta yang kuat terhadap tanah air iaitu individu yang sanggup berkorban demi tanah air tercinta. Perasaan cinta terhadap tanah air ini pasti wujud di hati setiap individu warganegara Malaysia dalam usaha mencapai matlamat dan aspirasi negara. Dalam

negara seperti Malaysia yang terdiri daripada rakyat berbilang kaum, semangat patriotisme akan dapat membentuk sebuah negara Malaysia yang bersatu padu dan harmonis. Saifuddin Abdullah (2005) pula menjelaskan bahawa maksud patriotisme adalah cinta yang kental dan kekal terhadap bangsa dan negara Malaysia. Tetapi fokus atau bentuk patriotisme mungkin berubah mengikut masa dan keadaan.

Nasionalisme merupakan satu identiti yang kuat sekumpulan individu-individu dengan satu entiti politik kebangsaan, iaitu sebuah negara. Selalunya kepercayaan satu kumpulan etnik yang mempunyai hak dan taraf kepada negara. Kepercayaan bahawa negara adalah penting atau kepercayaan satu negara secara semula jadi unggul kepada negara yang lain (Smith, 1993). Satu kumpulan etnik atau berbilang kerakyatan dalam satu negara membolehkan mereka mempunyai hak untuk menyatakan dan melaksanakan identiti nasional malahan oleh pihak minoriti dalam negara tersebut (Kymlicka, 1995). Nasionalisme juga digunakan untuk menghuraikan sebuah pergerakan supaya mewujudkan atau melindungi sebuah tanah air (biasanya satu negeri berautonomi) untuk satu kumpulan etnik.

Nasionalisme adalah berkenaan kuasa, penyokongnya mahu untuk memperoleh sebagai banyak kuasa dan martabat yang mungkin untuk negaranya di mana bukan bersifat individual. Menurut Orwell (1968), nasionalisme dilihat sebagai pendekatan agresif dan merupakan platform untuk menunjukkan kuasa sesebuah negara.

Rahman (2006) menegaskan sekiranya dilihat secara luaran, matlamat asal nasionalisme adalah untuk memperjuangkan kedaulatan dan kemerdekaan sesebuah negara bangsa daripada penjajahan asing. Oleh itu, apabila membicarakan tentang nasionalisme sesebuah bangsa yang terjajah dan yang sedang berusaha membebaskan diri daripada penjajahan adalah nyata dan mudah kelihatan. Persoalannya sekarang, bagaimana dengan bentuk nasionalisme bagi sesebuah bangsa yang tidak berada di bawah penjajahan asing? Adakah tidak wujud nasionalisme dalam kalangan mereka? Bagaimana dengan bentuk nasionalisme bangsa Jepun dan nasionalisme bangsa Thailand? Persoalan-persoalan sedemikian rupa sebenarnya sentiasa diketengahkan untuk melihat tentang nasionalisme sesebuah bangsa yang berdaulat. Dari sinilah soal kedaulatan rakyat penting apabila membincangkan wacana tentang nasionalisme. Bangsa yang berdaulat ialah bangsa yang mengiktiraf hak dan kedaulatan rakyat untuk sama-sama menentukan watak dan hala tuju negara bangsanya.

Nasionalisme adalah dasar kepada kedaulatan sesebuah negara. Namun begitu, dalam usaha mendaulatkan negara bangsa sendiri, sesebuah negara bangsa perlulah mengiktiraf dan menghormati kedaulatan negara bangsa lain. Nasionalisme pada asasnya menganjurkan kewujudan berbilang negara bangsa dan menentang penaklukan atau penjajahan sesuatu bangsa ke atas bangsa yang lain (Rahman, 2006). Pergerakan nasionalisme tidak sepatutnya melimpah menjadi melampau yang berkesudahan dengan imperialisme. Namun begitu, seperti yang terjadi

kepada Jerman dan Jepun menjelang dan semasa Perang Dunia Kedua, kegiatan yang asalnya bersifat membela diri dan menegaskan kedaulatan negara bangsa mereka telah berkembang dan bertukar menjadi imperialisme yang menceroob dan mengancam kedaulatan negara bangsa lain.

Penulis berpendapat, di Malaysia, nasionalisme merujuk kepada amalan politik yang berlandaskan nasionalisme secara demokrasi. Nasionalisme menjadi kuasa penggerak kepada wujudnya pengaruh perjuangan sesuatu bangsa. Sesuatu bangsa tidak akan menjadi kuat dan berpengaruh untuk merealisasikan cita-cita, dasar dan perjuangan negara sekiranya tidak memiliki pengaruh nasionalisme kuat yang membolehkan mereka menghadapi rintangan dan cabaran mendatang. Pendapat oleh Rahman (2006) memang jelas menyatakan bahawa matlamat nasionalisme mestilah atas dasar sayang kepada negara dan bukan untuk menindas negara lain. Secara umumnya, nasionalisme adalah satu ideologi yang mencipta dan mempertahankan kedaulatan sesebuah negara dengan mewujudkan konsep identiti bersama untuk sekumpulan manusia. Dalam pengertian lain, ia mencerminkan semangat keinginan dan keupayaan untuk mencapai perubahan dan yang lebih mustahak ialah membina maruah dan harga diri. Bagi bangsa yang telah lama tertekan dan berada dalam kongkongan penjajahan, nasionalisme wujud dalam perjuangan untuk mendaulatkan sesuatu harapan negara.

KAJIAN-KAJIAN LEPAS MENGENAI SEMANGAT PATRIOTISME

Semangat patriotisme merupakan satu perasaan dan ideologi yang penting serta berpengaruh dalam pembangunan dan kesinambungan politik sesebuah negara. Kepentingannya menyebabkan ramai sarjana telah melakukan kajian dari pelbagai sudut dan pandangan. Hans Kohn (1967) menyatakan nasionalisme ialah keadaan minda yang mencetuskan gerak kesedaran anggota sesebuah masyarakat untuk menyumbangkan jasa melalui aktiviti yang teratur dengan matlamat akhirnya untuk menegakkan sebuah negara yang berdaulat. Kohn mengiktiraf negara bangsa sebagai bentuk organisasi politik yang unggul dan bangsa sebagai punca bagi segala kehidupan budaya yang membina dan punca kesejahteraan ekonomi. Nasionalisme menuntut pembinaan negara bangsa manakala kewujudan negara bangsa pula memperkukuhkan gerakan nasionalisme dan menyemarakkan semangat patriotisme.

Berdasarkan kajian yang dilakukan oleh Radin Soenarno (1960), pertumbuhan nasionalisme Melayu mencapai tahap kesedaran politik bermula dengan penubuhan Kesatuan Melayu Singapura. Kesedaran tersebut dicetuskan oleh perkembangan politik di Indonesia yang menyaksikan kegagalan dalam rampasan kuasa oleh pihak komunis dan penubuhan Partai Nasional Indonesia oleh Sukarno. Selain itu kegiatan pelajar Melayu di Universiti Al-Azhar yang menerbitkan majalah Al-Iman, Seruan Al-Azhar dan Pilihan Timur turut memperkasakan perkembangan nasionalisme orang-orang Melayu. Pertumbuhan gerakan ini mendapat momentum dengan tertubuhnya Kesatuan Melayu Muda (KMM) pada tahun 1938 oleh Ibrahim Yaakob, seorang pemimpin Melayu yang berpengaruh pada masa itu.

Soenarno (1960) dalam penelitian mengenai nasionalisme Melayu berpendapat bahawa penubuhan KMM juga menandakan kewujudan dua aliran, iaitu kiri dan kanan dalam perkembangan nasionalisme Melayu. Aliran perkembangan politik yang diterajui oleh KMM dilihat sebagai aliran kiri politik Melayu. Pembentukan KMM dengan kepimpinan dan keanggotaan golongan desa-tani menampilkan perubahan dan cabaran kepada golongan aristokrat yang merupakan pemimpin masyarakat Melayu yang sedia ada. Tambahan pula, oleh sebab terdapat persamaan latar belakang sosial para pemimpinnya, maka sebahagian besar gerakan politik Melayu yang diterajui golongan reformis Islam juga merupakan bahagian daripada aliran gerakan nasionalisme kiri (Rustam 1994). Dari pengungkapan fahamannya, gerakan ini mengambil bentuk budaya dan etnik. Hasratnya adalah untuk mendirikan sebuah negara bangsa Melayu dengan kesatuan etnik dan budaya Melayu sebagai asas simboliknya.

Sementara aliran gerakan nasionalisme Melayu yang ‘kanan’ diperjuangkan oleh golongan elit aristokrat Melayu tradisional. “Sebagai golongan yang mempunyai pengalaman dalam pentadbiran kolonial, mereka selalu diberikan kepercayaan untuk memimpin pertubuhan dan organisasi politik yang wujud terutamanya pada tahun 1930-an” (Rustam 1983). Dalam menerajui organisasi-organisasi tersebut, mereka bukan sahaja tidak dapat mengungkapkan cita-cita negara bangsa malah sebahagian besar artikulasi politiknya ditumpukan kepada usaha mempertahankan kesinambungan kuasa pemerintahan negeri-negeri Melayu tradisional dan pentadbiran kolonial (Roff 1980, Rustam 1994).

Rustam (1993) menekankan bahawa nasionalisme adalah satu ideologi yang menginginkan terbentuknya sebuah negara bangsa bagi pihak satu kelompok manusia. Dengan terbentuknya sebuah negara tidaklah bererti sesebuah bangsa itu dengan sendirinya telah berhasil melahirkan sebuah negara bangsa. Oleh itu, untuk mencapai negara bangsa, elemen utama yang perlu diberikan perhatian ialah nasionalisme rakyat bagi seluruh negara tersebut. Tidak hairanlah, mantan Perdana Menteri Malaysia, Tun Sri Dr. Mahathir Mohamad telah mengemukakan kertas kerjanya yang berjudul “Malaysia Melangkah ke Hadapan” pada Majlis Perdagangan Malaysia tahun 1991 untuk mengetengahkan idea negara bangsa. Beliau menekankan bahawa daripada sembilan cabaran utama yang perlu dihadapi oleh seluruh rakyat negara ini untuk mencapai sebuah negara maju pada tahun 2020, cabaran membentuk sebuah negara bangsa Malaysia yang bersatu padu merupakan cabaran paling utama dan paling asas. Cabaran ini melibatkan keupayaan untuk menyatupadukan rakyat dari pelbagai aspek khususnya dalam konteks pembentukan masa hadapan yang dikongsi bersama. Bangsa yang dibentuk tersebut mestilah hidup dalam kesejahteraan, berintegrasi antara satu sama lain dan kelompok-kelompok etniknya menikmati kehidupan bersama berasaskan persamaan hak dan keadilan sosial. Pada masa yang sama bangsa tersebut perlu mempunyai nilai nasionalisme yang tinggi dengan rasa taat setia dan pengabdian yang tidak berbelah bagi terhadap negara.

Marriot (1963) melalui kajiannya menegaskan bahawa dalam sejarah gerakan-gerakan nasionalisme di dunia, biasanya satu golongan tertentu dalam sebuah kelompok sosial akan menjulang dan mengungkapkan simbol-simbol tertentu. Simbol tersebut adalah sebagai alat untuk menyatukan dan menggembelng kesetiaan para anggota kelompoknya dalam satu komuniti politik yang dianggap dan diakui sebagai setaraf dengan negara bangsa yang lain. Namun begitu, terdapat pemahaman yang berbeza dalam aspek pembentukan negara bangsa. Pada satu pihak, cita-cita kebangsaan menekankan perbezaan kelompok daripada bangsa yang menjajah dan mendorong penemuan ciri-ciri khusus yang membezakannya untuk disanjung sebagai tunggak identiti sendiri yang cuba diketengahkan. Di pihak yang lain pula melihat nasionalisme merupakan usaha untuk meniru dan menyerupai bangsa yang menjajah iaitu untuk mendirikan komuniti politik yang disebut *nation*, sama seperti bangsa penjajah tersebut. Lebih-lebih lagi untuk membina negara bangsa baharu itu berlandaskan pemodenan dan rasional supaya setanding dan setaraf dengan bangsa penjajah. Oleh itu, tidak hairanlah pada tahap sebelum mencapai kemerdekaan, tumpuan khusus diarahkan sepenuhnya kepada cita-cita kebebasan negara dengan kebangkitan nasionalisme. Namun setelah mencapai kemerdekaan, cita-cita negara tertumpu untuk mencapai pembangunan fizikal sebagai wadah yang sesuai bagi pembentukan sebuah negara bangsa yang moden, sama setanding dengan negara-negara yang lain di dunia moden ini.

Paksi dan nadi yang menggerakkan nasionalisme ialah bangsa, iaitu sekumpulan manusia yang secara bersama menganggap diri mereka sebagai orang yang berhak dari segi politik dan kedaulatan terhadap suatu wilayah politik atau negara tertentu yang kini sama ada mereka memerintah sendiri atau dijajah oleh kuasa lain. Bangsa yang dijajah akan berusaha membebaskan diri dan negara mereka daripada penjajahan, manakala bangsa yang telah merdeka akan berusaha mempertahankan diri dan negara mereka daripada dijajah. Dari sinilah lahirnya ungkapan negara bangsa yang berteraskan kepada gagasan nasionalisme dan tumpuan kesetiaan ahli bangsa berkenaan. Maka dalam pengertian inilah nasionalisme amat ketara dalam kalangan masyarakat yang dijajah dan sering juga berlaku dalam kalangan masyarakat bagi sebuah bangsa bebas yang berusaha untuk memastikan negara bangsa mereka terus merdeka dan tidak dijajah.

Mohd. Jamil (2005), dalam tulisannya bertajuk “Patriotisme dalam Konteks Pembinaan Bangsa Malaysia” menegaskan bahawa patriotisme adalah satu manifestasi perasaan, sikap, *world-view* serta nilai terhadap negara atau negeri sendiri, iaitu perasaan seperti cinta, saling menghormati atau kasih terhadap objek yang ditujukan khususnya negara. Sikap ini merangkumi sifat positif, bukannya negatif, seperti sanggup berkorban terhadap sesuatu atau menyanjung seseorang secara terhormat. *World-view* pula ialah pandangan hidup dan tanggapan bahawa negara itu melindungi hak-hak seseorang warganegara iaitu sesuatu yang mendatangkan kebaikan dan bukannya keburukan. Pengukuran patriotisme dari segi nilai adalah pertimbangan yang tinggi lagi positif terhadap apa sahaja yang bersangkutan dengan tanah air, tetapi semua ini tidak semestinya ditujukan kepada

tanahair sahaja. Sejarah tamadun manusia telah menunjukkan perkara-perkara seperti taat setia boleh ditujukan kepada seorang tokoh, raja, pemimpin negara, sesuatu agama dan sebagainya. Semangat patriotisme yang khusus terhadap negara ialah semangat yang selalu bersaing dengan objek sikap, perasaan atau world-view yang lain, misalnya terhadap individu atau kelompok yang membelakangkan patriotisme untuk menegakkan ideologi atau agama pegangannya. Ada kalanya patriotisme ditenggelamkan oleh sesuatu kepentingan diri sendiri, keluarga, kelompok ataupun komitmen yang mendalam terhadap ideologi sama ada ideologi yang berkaitan dengan agama, negara mahu pun falsafah atau ajaran-ajaran yang tertentu.

Seterusnya Mohd. Jamil (2005) turut menjelaskan bahawa penilaian terhadap semangat patriotisme dahulu dan kini mempunyai perbezaan dari segi asasnya. Jika dahulu, khususnya pada zaman silam, slogan yang sering ditonjolkan sebagai mercu membangkitkan semangat patriotisme ialah “sama ada benar atau salah, itu adalah negaraku”. Pepatah Melayu juga ada mengatakan “biar hujan emas di negara orang, hujan keris dan lembing di negara kita, negeri kitalah yang terbaik”. Ini bermakna apa yang dilakukan oleh pihak pemerintah sesebuah negara, termasuk yang berkuasa ketika itu adalah benar. Semangat patriotisme mestilah diasaskan kepada nilai akhlak yang baik, keadilan dan juga kebenaran. Patriotisme yang didokong oleh akhlak dan perbuatan yang baik akan disanjung tinggi serta memberikan kesan positif yang diharapkan. Melihat kepada apa yang terjadi seperti di Palestin, Iraq dan juga di Afghanistan atau di mana-mana negara yang kecil dan lemah yang ditindas oleh negara-negara besar atas dasar untuk memperjuangkan kebenaran, keadilan, kesejahteraan dan keamanan sejagat walhal tujuan utama mereka adalah berbeza dengan apa yang mereka katakan. Ini yang dikatakan patriotisme yang berlawanan dengan etika kemanusiaan dan akhlak yang tinggi dan juga keadilan yang sebenarnya.

Abd. Rahim (2004) dalam tulisannya bertajuk yang “Patriotisme : Agenda Pembinaan Bangsa” menegaskan bahawa patriotisme ialah perjuangan yang menjiwai kepentingan bangsa dan negara. Ia menonjolkan semangat juang yang tinggi mendaulatkan kedudukan, status serta pengaruh bangsa dan negara. Sementara nasionalisme mencerminkan semangat keinginan dan keupayaan untuk mencapai perubahan dan yang lebih mustahak ialah membina maruah dan harga diri. Patriotisme dan nasionalisme memerlukan komitmen pemimpin dan semua golongan rakyat dengan mempertahankan asas pembinaan dan kedaulatan negara. Mempertahankan negara daripada musuh dan ancaman luar merupakan satu tanggungjawab rakyat. Kesetiaan kepada raja dan negara yang ditunjukkan oleh warganegara melalui sumbangan dan pengorbanan merupakan unsur patriotisme yang amat penting. Unsur ini perlu ditanam dalam kalangan generasi muda, khususnya dalam konteks masyarakat berbilang kaum di Malaysia. Nilai patriotisme seperti kesetiaan, keberanian, rela berkorban, kesukarelaan, cintakan bangsa dan negara perlu dipertingkatkan bagi membentuk rakyat Malaysia yang patriotik dan bertanggungjawab pada bangsa dan negara. Oleh itu, satu kerangka bagi membangunkan semangat patriotisme perlu dilakukan melalui dasar pembangunan

manusia, ekonomi, politik, sukan, hubungan diplomatik dan penglibatan Malaysia dalam konteks globalisme. Nasionalisme dalam konteks ini merupakan satu langkah bagi menonjolkan imej Malaysia sebagai bangsa dan negara yang berwibawa di arena antarabangsa.

Menurut Abd. Rahim (1999), pembinaan sebuah negara yang berdaulat, maju dan progresif bagi menghadapi perubahan dan cabaran alaf baru amat bergantung kepada kekuatan nasionalisme, demokrasi dan usaha-usaha ke arah mengisi erti kemerdekaan. Ancaman, krisis dan pelbagai pergolakan yang dihadapi oleh Malaysia dalam tempoh setengah abad selepas mencapai kemerdekaan menjadikan Malaysia sebuah negara bangsa yang semakin mantap, berdaya saing dan melonjak sebagai sebuah negara membangun yang mendapat perhatian masyarakat dunia. Kepimpinan yang berdaya maju, berani, tegas dan berwibawa di peringkat antarabangsa membolehkan Malaysia memainkan peranan positif dan mengambil bahagian aktif menyuarakan pelbagai isu khususnya berkaitan dengan kepentingan negara membangun. Keadaan ini menyebabkan Malaysia dihormati dan disegani oleh seluruh masyarakat dunia.

Sementara itu, hasil kajian Abdul Karim (1998) telah menggambarkan bahawa semangat patriotisme masyarakat Malaysia pada hari ini sudah semakin luntur dan goyah. Menurut beliau keadaan ini disebabkan oleh kerana wujud sikap mementingkan diri sendiri yang semakin menular dalam kalangan mereka. Beliau juga berpendapat bahawa kelunturan semangat patriotisme di Malaysia pada tahap ini masih boleh dikawal. Walau bagaimanapun, kajian Abdul Karim adalah bersifat umum dari aspek penilaian semangat patriotisme ke atas kumpulan etnik yang dikaji. Beliau juga melihat aspek kemerosotan pendidikan dalam bidang sejarah bangsa, kenegaraan dan agama, moral sebagai indikator kelunturan semangat rakyat, khususnya semangat patriotisme.

Penulis bersetuju dengan pendapat Abdul Karim (1998) bahawa kekurangan aspek pendidikan ilmu berkenaan kenegaraan menjurus kepada kurangnya penghayatan dan kesedaran kepada patriotisme dan nasionalisme terhadap negara. Ditambah lagi dengan pendapat daripada Saifuddin Abdullah (2005) penulis bersetuju dengan pendapat beliau dalam menyokong dan penekanan kepada peningkatan penghayatan kepada negara terdapat dua perkara yang perlu dipertimbangkan iaitu ilmu dan pendekatan penyampaian. Kajian ini juga disokong oleh Abd. Rahim (1999), iaitu keperluan dalam mengisi dan mengekalkan kedaulatan dan kemerdekaan mesti ada dan wujud kekuatan nasionalisme, sistem demokrasi yang diterima rakyat dan usaha-usaha serta perlaksanaan pengisian yang teratur dalam memastikan usaha-usaha dan matlamat negara dapat difahami dan dihayati.

Senu Abdul Rahman (1971) yang membincangkan tentang "Revolusi Mental" telah menyatakan bahawa revolusi di Malaysia sering kali dikaitkan dengan unsur nasionalisme. Menurut beliau, apabila disebut revolusi, tidaklah bererti bahawa rakyat mahu bertindak secara liar, melupakan kebudayaan, adat

resam dan pegangan agama dengan terus menerus. Revolusi dalam istilah ini bukan bererti bahawa sesebuah bangsa itu mahu menghapuskan hak-hak orang lain atau menghalang kemajuan yang telah di kecapi oleh mereka. Tetapi revolusi yang dimaksudkan ialah kebangkitan semangat patriotisme dan nasionalisme rakyat dalam usaha mendaulatkan negara. Revolusi sebenarnya berpunca daripada perubahan asas pemikiran dan sistem yang mendasari sesuatu keadaan. Ia juga terjadi hasil dari perancangan dan tindakan secara sengaja manusia ke arah sesuatu perubahan. Revolusi sering dikaitkan dengan perubahan dalam bidang politik, atau kepimpinan dalam sesuatu komuniti atau sesebuah negara. Di negara yang pernah dijajah, revolusi selalunya berkait rapat, berlaku serentak atau dicetuskan oleh kesedaran politik dan kebangkitan semangat nasionalisme.

Menurut Zaid Ahmad (2006) dalam Buku Hubungan Etnik di Malaysia menghuraikan tentang karya popular oleh Ibnu Khaldun “Muqaddimah” telah memperkenalkan suatu teori sosial yang dikenali sebagai assabiyah atau perasaan cinta kepada kaum, puak, suku atau qabilah. Assabiyah ertinya semangat setia kawan. Menurut Ibnu Khaldun yang dimaksudkan dengan assabiyah bukanlah assabiyah kepada kaum atau suku yang sempit sepertimana yang telah diamalkan oleh orang Arab zaman Jahiliah, tetapi pengertian yang lebih luas yang boleh disama-ertikan dengan nasionalisme. Mengikut definisi ilmu politik, nasionalisme ialah perasaan cintakan bangsa dan negara sendiri, iaitu kasih sayang yang bererti cintakan kemajuan dan kemakmurannya. “Cintakan negara adalah sebahagian dari iman”. Sehubungan dengan itu, semangat assabiyah itu penting sebagai asas pembentukan semangat patriotisme dan nasionalisme sesebuah masyarakat khususnya bagi masyarakat berbilang kaum seperti Malaysia. Menurut Ibnu Khaldun, sebagai makhluk sosial, manusia berkomunikasi dan berinteraksi antara satu sama lain bagi memenuhi keperluan asas. Seseorang individu atau kelompok tidak akan berupaya memperoleh segala keperluan asasnya tanpa kerjasama dan bantuan individu atau kelompok lain. Begitu juga dengan sektor-sektor lain termasuk sektor politik, ekonomi, sosial, pendidikan dan kesenian yang memerlukan kerjasama yang erat antara sesama ahlinya dan juga antara mereka dengan pihak pemerintah.

Lantaran dari itu, dalam konteks Malaysia untuk melahirkan sebuah negara bangsa, pelbagai reaksi dan pandangan umum mengenai falsafah dan formula yang harus diterapkan ke dalam Wawasan 2020. Yang paling jelas ialah pandangan yang dikemukakan oleh Ibnu Khaldun. Menurut beliau, untuk mencapai sesuatu wawasan, negara haruslah mempunyai masyarakat yang sihat, beriman dan berakhlak. Seterusnya beliau menegaskan, kejayaan menjadi sebuah negara maju bukan sahaja bergantung pada teknologi canggih tetapi nilai-nilai keimanan bagi melahirkan masyarakat yang benar-benar seimbang dari semua aspek.

Pada masa yang sama terdapat kajian-kajian lepas yang telah membincangkan tahap patriotisme di kalangan generasi muda yang melibatkan aspek kesetiaan kepada institusi raja-raja, kerakyatan dan hal-hal yang berkaitan dengan isu-isu patriotisme berdasarkan kepada pengalaman negara – negara luar. Almond dan Verba (1965) yang

mengkaji isu-isu tersebut berdasarkan kepada lima buah negara iaitu Amerika Syarikat, Britain, Jerman, Itali dan Mexico. Kajian itu melibatkan responden yang tinggal di bandar raya, bandar dan perkampungan. Hasil kajian berdasarkan kepada isu “national pride” yang memperlihatkan responden berbangsa Amerika Syarikat merupakan golongan majoriti (85%) yang menyatakan bahawa mereka amat berbangga dengan aspek-aspek yang terlibat dalam sesebuah kerajaan seperti perlembagaan, kebebasan politik, demokrasi dan sebagainya, berbanding responden daripada Britain (46%), Jerman (7%), Itali (3%) dan Mexico (30%). Hal ini menggambarkan bahawa rakyat Amerika Syarikat lebih menghargai negaranya berbanding dengan negara-negara lain yang dikaji. Penghargaan kepada negara ini berupaya mencetuskan perasaan cintakan negara iaitu patriotisme dan nasionalisme.

Kajian lain juga mendapati, tahap patriotisme penduduk bagi sesebuah negara boleh dinilai berdasarkan kepada peristiwa semasa yang berlaku di negara mereka seperti ancaman dan cabaran terhadap negara. Situasi ini dapat dibuktikan melalui hasil tulisan Vail (2002) dan Gehring (2002) yang mendapati bahawa sebelum berlakunya peristiwa serangan ke atas World Trade Centre di New York, Amerika Syarikat pada 11 September 2001, pendidikan sivik yang mendedahkan para pelajar kepada semangat patriotisme, sistem demokrasi dan bagaimana untuk menjadi rakyat yang baik telah diabaikan. Walau bagaimanapun selepas peristiwa serangan tersebut, ramai ahli akademik dan juga golongan pemimpin mula menyedari keperluan untuk memantapkan dan mempertingkatkan semangat serta penghayatan patriotisme dalam kalangan masyarakat. Oleh yang demikian, pelbagai perancangan dan cadangan telah dibuat agar sistem pendidikan negara menekankan aspek ini seterusnya bergiat aktif dalam menghidupkan dan menyemarakkan semangat patriotisme dalam kalangan pelajar seperti menekankan pendidikan sivik, mengibarkan bendera Amerika dan melekatkan poster di bilik-bilik darjah dan di hadapan sekolah. Di samping itu, para pelajar juga dikehendaki memakai pakaian bermotifkan bendera Amerika iaitu merah, putih, biru dan menyanyi lagu patriotik. Menurut Vail, bekas Presiden Amerika George W. Bush juga menuntut agar para pelajar mempunyai semangat patriotik yang tinggi terhadap negara.

Sehubungan itu, kajian Gallup Poll (2003) mendapati bahawa jumlah rakyat Amerika yang berbangga menjadi rakyat negara tersebut ketika sebelum berlakunya tragedi serangan ke atas New York pada 11 September 2001 adalah 55 peratus sahaja. Walau bagaimanapun, tinjauan yang dibuat selepas tragedi tersebut telah menunjukkan perbezaan, yang mana didapati semakin ramai rakyat Amerika yang bersemangat patriotik dengan menyatakan bahawa mereka amat berbangga menjadi rakyat Amerika. Hal ini terbukti apabila 70 peratus daripada rakyat Amerika menyatakan semangat patriotik mereka melalui perasaan bangga menjadi warganegara Amerika. Dalam konteks ini ternyata bahawa sesuatu peristiwa penting yang berlaku dalam negara boleh membangkitkan semangat patriotisme dan nasionalisme sesebuah bangsa dan pada masa yang sama usaha ke arah menaikkan kembali semangat ini turut giat dilaksanakan. Hal ini selaras dengan apa yang dikemukakan oleh Taylor (2002) yang menegaskan bahawa tinjauan yang dibuat

oleh Harris Poll juga jelas menunjukkan bahawa selepas peristiwa serangan di New York, semangat patriotisme rakyat Amerika semakin berkobar-kobar.

Di samping itu, berikutan kes di China pula, rentetan daripada usaha pembinaan negara bangsa maka Turner (2000) yang telah menjalankan kajian di Hong Kong, mencadangkan bahawa kesetiaan kepada negara dan identiti nasional perlu diubahsuai bersesuaian dengan arus dunia pasca moden ini. Menurut beliau, pegangan rakyat terhadap nilai perpaduan, kesetiaan semangat cintakan negara semakin pudar. Beliau berpendapat bahawa rakyat Hong Kong boleh dibentuk melalui semangat kesetiaan yang kukuh, pola perpaduan yang teguh, hybridity dan kepelbagaian dalam dunia abad ke-19. Walau bagaimanapun, kenyataan beliau dicabar oleh Ryn (1994), di mana beliau berpendapat bahawa perlu wujud keseimbangan di antara identiti nasional dan kewarganegaraan kosmopolitan global.

Remaja dan Integrasi Nasional

Remaja merupakan aset yang bernilai kepada kepimpinan negara masa datang. Golongan remaja merupakan amanah besar yang perlu disemai dan mereka memegang tanggungjawab yang besar terhadap pembangunan negara menjelang 2020. Menurut Ezhar et al.(2006) menyatakan remaja merupakan berperanan sebagai agen memastikan keharmonian dan perpaduan negara terus berkekalan. Oleh itu, sifat toleransi antara kaum dan semangat negara bangsa perlu dipupuk dari semasa ke semasa. Tambahan lagi, beliau turut menyatakan bahawa remaja kini mempunyai sikap yang berbeza terhadap kepelbagaian kaum berbanding masa dahulu memandangkan remaja kini dibesarkan dalam persekitaran yang berbeza. Oleh itu, menjadi kepastian kepada khususnya remaja bersikap toleransi dan menjadi rakyat yang bersemangat patriotik kepada nusa dan bangsa.

Menurut Ezhar et al.(2006), kelestarian dan kestabilan sosial, ekonomi dan politik negara adalah bergantung kepada sejauh mana golongan belia menunjukkan sifat toleransi kepada masyarakat yang berlainan etnik. Masyarakat yang bersatu padu bakal melahirkan pemimpin yang berwibawa iaitu saling bergantung dan bekerjasama dengan baik, secara tidak langsung peranan terhadap negara sebagai rakyat menjadi agenda utama untuk terus berjaya dan cemerlang sebagai sebuah negara aman harmoni. Selain itu, golongan remaja perlu mengetahui tentang perpaduan dan mengamalkannya kerana perpaduan nasional dan integrasi merupakan inti pati yang termaktub di dalam polisi pendidikan kebangsaan (Najeemah, 2006). Oleh itu, menjadi harapan negara agar perpaduan dapat dibentuk melalui sistem pendidikan yang berkesan. Najeemah juga turut menekankan dalam usaha untuk mewujudkan persefahaman dan saling menerima di kalangan etnik, golongan remaja perlu diberi peluang untuk berinteraksi sesama mereka yang berlainan kaum. Ini secara tidak langsung mewujudkan keserasian dan dapat mengelak daripada wujudnya semangat perkauman dalam diri remaja. Belia juga dilihat berdasarkan kepada sudut fizikal, tanggungjawab sosial dan kemampuan individu selaras dengan kehendak ahli dalam sesebuah masyarakat dan budaya yang dianggotainya (Jasimin dan Nora, 2000).

OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti tahap pengetahuan, persepsi dan pemahaman golongan remaja dalam konteks kesedaran dan penghayatan kepada semangat patriotisme.

METODOLOGI KAJIAN

Bahagian ini membincangkan mengenai metodologi yang digunakan seterusnya termasuk pensampelan dan lokasi kajian, instrumen kajian, pengumpulan data serta penganalisan data.

Sampel kajian: Responden kajian adalah seramai 1010 orang pelatih PLKN yang berumur 17 tahun hingga 21 tahun yang terdiri daripada remaja yang masih menjalani PLKN dan dipilih secara rawak seluruh Malaysia. Responden terdiri daripada pelbagai kaum iaitu Melayu, Cina dan India serta mempunyai latar belakang yang berlainan. Pemilihan responden adalah berdasarkan pensampelan rawak mudah berkelompok iaitu tempat dipilih secara rawak daripada setiap kawasan mengikut zon.

Lokasi kajian: Pemilihan responden adalah berdasarkan pensampelan rawak mudah berkelompok iaitu tempat dipilih secara rawak daripada setiap kawasan mengikut zon. Pemilihan mengikut zon telah di bahagikan kepada lima pembahagian zon iaitu Zon Utara (Perlis, Penang dan Kedah), Zon Timur (Kelantan, Terengganu dan Pahang), Zon Tengah (Perak, Selangor dan Kuala Lumpur), Zon Selatan (Johor, N.Sembilan dan Melaka) dan Zon Malaysia Timur (Sabah dan Sarawak).

Instrumen kajian: Kaedah utama penyelidikan ini dilaksanakan ialah melalui teknik survei dengan menggunakan borang soal selidik. Borang soal selidik direka-bentuk sebagai satu instrumen kajian bagi mencari jawapan kepada persoalan yang dikemukakan khususnya dalam konteks untuk memenuhi objektif kajian. Borang soal selidik yang digunakan telah dibahagikan kepada enam bahagian utama iaitu Bahagian A ialah maklumat latar belakang responden yang mempunyai soalan asas merangkumi umur, maklumat ibu bapa, pendidikan, tempat tinggal dan pelbagai lagi. Bahagian B ialah pengetahuan responden tentang perkara-perkara asas tentang patriotisme yang merangkumi 10 soalan. Bahagian C ialah persepsi responden tentang patriotisme dan beberapa perkara asas berkaitan dengan bidang kajian yang terdiri daripada 13 soalan. Bahagian D ialah pemahaman responden terhadap beberapa perkara yang berkaitan dengan semangat patriotisme yang merangkumi 14 soalan. Bahagian B hingga Bahagian D adalah soalan yang menggunakan skala Likert dalam membuat pengukuran (1 hingga 5) iaitu sangat tidak setuju, tidak setuju, tidak pasti, setuju dan sangat setuju. Bahagian terakhir ialah bahagian E iaitu soalan pengetahuan umum yang melibatkan unsur-unsur kenegaraan. Soalan bahagian ini berbentuk dwi jawapan dan responden perlu menjawab sama ada betul atau salah.

Pengumpulan dan penganalisan data: Penyelidikan ini menggunakan pendekatan kuantitatif dengan memberikan fokus kepada golongan remaja yang mengikuti PLKN. Pendekatan kuantitatif digunakan melalui teknik pengumpulan data menggunakan borang soal selidik. Kaedah ini mampu memberikan gambaran yang jelas untuk memahami perubahan tingkah laku manusia (Syed Arabi, 2002). Nilai min digunakan untuk membuat perbandingan mengikut kategori iaitu rendah, sederhana dan tinggi. Antara lain terdapat hasil kajian yang menggunakan kaedah dan analisis kajian meliputi penggunaan ujian T-Test bagi menguji perbezaan min jantina dan analisis ujian One Way ANOVA bagi mengukur perbezaan perbandingan mengikut bangsa.

Maklumat Latar Belakang Responden

Berdasarkan kepada profil umum responden, sampel kajian yang diambil adalah menyeluruh menepati objektif kajian yang memfokuskan terhadap pelatih PLKN. Oleh itu, sebahagian besar responden dalam kajian ini meliputi mereka yang berumur 17 dan 18 tahun iaitu sebanyak 96.5%. Begitu juga dalam konteks jantina yang seimbang antara lelaki sebanyak 53% dengan perempuan sebanyak 47%. Dari segi taburan negeri pula boleh dikatakan ia meliputi responden dari seluruh Malaysia walaupun kebanyakan daripada mereka berasal dari Johor iaitu sebanyak 22.8% dan Kedah sebanyak 21%. Pada masa yang sama responden daripada negeri-negeri lain juga turut terlibat walaupun dalam jumlah yang kecil. Umpamanya Negeri Sembilan sebanyak 0.8% dan Pahang hanya 0.4%. Taburan dari aspek kumpulan etnik juga menyeluruh walaupun didominasi oleh kumpulan etnik Melayu sebanyak 55.2% dan Cina sebanyak 25.5%, kumpulan etnik lain juga mempunyai wakil seperti Bumiputera Sabah dan Sarawak, Punjabi, Siam, Sino dan pelbagai lagi. Keadaan ini menggambarkan kedudukan kaum-kaum di Malaysia yang mempunyai masyarakat berbilang kaum.

Selain dari itu, taburan dari segi agama juga memaparkan keadaan sebenar rakyat Malaysia, di mana kebanyakan responden adalah beragama Islam sebanyak 59.3% diikuti dengan agama Buddha sebanyak 22.7%. Penganut agama-agama lain juga turut menjadi sampel kajian seperti Hindu, Kristian, Sikh, Taoisme, Buddha Thai dan lain-lain lagi walaupun dalam jumlah yang kecil. Taburan tempat tinggal responden juga menyeluruh meliputi kawasan bandar, pinggir bandar dan desa di samping kawasan kediaman yang terdiri daripada satu etnik sebanyak 34.8% dan pelbagai etnik sebanyak 65.2%. Begitu juga dengan tahap pendidikan ibu bapa responden yang terdiri daripada pelbagai peringkat pendidikan. Kesemua faktor-faktor tersebut mempengaruhi cara gaya kehidupan seseorang responden yang pasti akan memberikan impak terhadap dapatan kajian ini. Oleh yang demikian, segala hasil penyelidikan adalah bergantung sepenuhnya kepada kejujuran dan ketelusan responden dalam memberikan maklum balas terhadap perkara-perkara yang dikemukakan dalam kajian ini.

DAPATAN KAJIAN

Dapatan kajian mefokuskan kepada tiga elemen utama iaitu **pengetahuan, persepsi dan pemahaman** remaja terhadap semangat patriotisme.

Dapatan kajian melalui perbandingan menggunakan lima skala likert membuktikan bahawa pelbagai program telah dilaksanakan bagi meningkatkan lagi semangat patriotisme golongan remaja. Keadaan ini jelas dengan peningkatan pada dapatan kajian tahap pengetahuan, persepsi dan pemahaman remaja yang menunjukkan pada tahap yang juga tinggi dengan min pengetahuan umum pelatih ialah **4.19389** dengan sisihan piawai **0.4716**, min persepsi umum pelatih ialah **4.6529** dengan sisihan piawai **0.5646** dan min pemahaman umum pelatih ialah **4.1642** dengan sisihan piawai **0.4819**

Ujian Statistik t

Didapati min pengetahuan bagi lelaki dan perempuan ialah 41.5 dan 42.5 dengan sisihan piawai iaitu 4.99 dan 4.28. Disamping itu, min persepsi bagi lelaki dan perempuan ialah 4.62 dan 4.71 dengan sisihan piawai iaitu 7.87 dan 6.55. Manakala min pemahaman bagi lelaki dan perempuan ialah 4.15 dan 4.17 dengan sisihan piawai iaitu 7.14 dan 6.22.

Data ini menggambarkan bahawa tahap pengetahuan, persepsi dan pemahaman di antara responden lelaki dan perempuan tidak wujud perkaitan yang signifikan. Ia menunjukkan bahawa faktor jantina tidak mempengaruhi apa-apa keputusan terhadap pengetahuan, persepsi dan pemahaman responden patriotisme.

Cabaran dan penglibatan antara jantina tidak memainkan peranan penting dalam mencapai matlamat sesuatu. Semua kejadian manusia adalah sama. Maka dalam perkara ini, pelbagai perancangan boleh dibuat kerana antara lelaki dan perempuan tidak terdapat perbezaan yang begitu ketara dari segi penerimaan dan pelaksanaan program.

Ujian Statistik ANOVA

Perbezaan pengetahuan mengikut bangsa terhadap semangat patriotisme adalah berbeza bagi setiap bangsa. Dapatan kajian menunjukkan antara bangsa paling tinggi nilai min yang berpengetahuan terhadap patriotisme adalah bangsa Melayu. Didapati min bagi bangsa Melayu ialah 4.32427, seterusnya diikuti dengan Bumiputera Sabah dan Sarawak ialah 4.14516, bangsa Cina 4.03903 dan bangsa India 4.00088. Hal ini menggambarkan bahawa bangsa Melayu adalah paling ramai yang berpengetahuan terhadap patriotisme.

Dari segi perbandingan bangsa melalui persepsi responden terhadap aspek yang dikaji menunjukkan min bagi bangsa Melayu ialah 4.7851, Bumiputera Sabah dan Sarawak ialah 4.6469, bangsa India 4.54181 dan bangsa Cina 4.44295. Keseluruhan persepsi mengikut bangsa adalah menunjukkan majoriti oleh bangsa

Melayu dan Bumiputera Sabah dan Sarawak. Hal ini menunjukkan bahawa bangsa Melayu serta Bumiputera Sabah dan Sarawak berperanan besar dalam mengekalkan persepsi yang positif terhadap negara. Tidak dinafikan juga penglibatan bangsa Cina dan India namun begitu dapatan kajian ini menunjukkan bahawa bangsa Cina dan India memberi impak berbeza dari segi persepsi terhadap negara.

Perincian terhadap pemahaman mengikut bangsa dapat dilihat melalui dapatan kajian yang membuktikan bahawa min bagi bangsa Melayu ialah 4.23101, Bumiputera Sabah dan Sarawak ialah 4.13458, bangsa India 4.12452 dan bangsa Cina 4.04788. Seperti mana yang telah diketahui melalui pengamatan hasil pengetahuan dan persepsi mengikut bangsa juga menunjukkan bahawa bangsa Melayu dan Bumiputera Sabah dan Sarawak masih mengekalkan dominasi terhadap pemahaman patriotisme. Bangsa Melayu adalah bangsa paling tinggi menunjukkan pemahaman terhadap perkara ini, disusuli oleh Bumiputera Sabah dan Sarawak seterusnya bangsa India dan Cina.

ANALISIS PERBINCANGAN KESELURUHAN

Patriotisme bukan sekadar semangat tetapi lebih dari itu dan ia merupakan sesuatu yang agung melibatkan soal kesetiaan, kewarganegaraan, jati diri, keyakinan, keberanian, kemerdekaan dan kedaulatan (Raja Ruslan, 2008). Maka dengan itu perancangan kerajaan telah menggunakan pendekatan yang menyeluruh dan bersepadu dengan acuan tersendiri untuk disesuaikan kepada masyarakat Malaysia yang berbilang kaum.

Berdasarkan kepada hasil kajian terhadap pengetahuan, persepsi dan pemahaman remaja khususnya pelatih membuktikan tahap kesedaran terhadap semangat patriotisme golongan remaja berada pada tahap yang cemerlang. Perkara dapat dibuktikan melalui dapatan kajian dari tiga bahagian utama iaitu pengetahuan, persepsi dan pemahaman responden. Ketiga-tiga bahagian ini memaparkan dapatan yang tinggi dengan peratusan melebihi 80%.

Pengetahuan umum responden terhadap semangat patriotisme, elemen-elemen kenegaraan, Rukun Negara, semangat perpaduan, semangat kesukarelawanan dan kepimpinan adalah pada tahap tinggi iaitu 83.5%. Perincian terhadap hasil kajian tersebut dapat dilihat melalui beberapa aspek yang diberikan penekanan utama. Berdasarkan kepada beberapa aspek tersebut, responden yang mempunyai pengetahuan mengenai patriotisme (81.8%), nasionalisme dan kenegaraan (80.4%), Rukun Negara (93.8%), semangat perpaduan (92.8%), semangat kesukarelawanan (81.1%) dan konsep kepimpinan (77.3%) daripada jumlah keseluruhan responden. Dalam pada itu, responden yang mempunyai pengetahuan bahawa patriotisme mengajar tentang kesukarelawanan serta keprihatinan untuk berjasa kepada bangsa dan negara (91%) daripada jumlah keseluruhan responden.

Dari segi persepsi umum responden terhadap aspek yang dikaji adalah pada tahap positif dengan peratusan keseluruhan sebanyak 98.6%. Perincian terhadap persepsi umum tersebut dapat dilihat melalui beberapa pandangan responden terhadap perkara berikut; Pembinaan negara bangsa dapat melahirkan insan yang cemerlang (90.7%), subjek Sejarah, Pengajian Am dan Pendidikan Moral menerapkan semangat patriotisme (93.1%), berfikiran positif terhadap negara (86.2%), menghayati wawasan negara (84.1%), bersedia menjaga keselamatan negara (81.7%) dan masalah negara adalah masalah saya (80.1%) daripada jumlah keseluruhan responden.

Pemahaman umum responden juga pada tahap tinggi iaitu sebanyak 83.1%. Perincian terhadap pemahaman umum tersebut dapat dilihat melalui beberapa pemahaman responden terhadap perkara berikut; konsep patriotisme (74.7%), konsep nasionalisme (75%), Rukun Negara (88.4%), kepimpinan (81.3%), semangat patriotisme dan nasionalisme merupakan konsep yang perlu dipraktikkan (89.7%), memahami makna kenegaraan (84.3%). Di samping itu, responden yang memahami bahawa aktiviti pembinaan negara bangsa dilaksanakan untuk mewujudkan semangat patriotik dan semangat cintakan negara (94.4%) daripada jumlah keseluruhan responden.

Secara kesimpulannya, dapat dirumuskan bahawa tahap kesedaran semangat patriotisme golongan remaja adalah tinggi. Kebanyakan responden menunjukkan mereka prihatin terhadap hal ehwal yang melibatkan kepentingan negara. Mereka bukan sahaja telahpun mempunyai pengetahuan yang tinggi, persepsi yang positif dan pemahaman yang baik malah mempunyai kecenderungan untuk menyumbangkan jasa bakti mereka kepada negara. Cuma masa dan keadaan yang belum mengizinkannya. Sebagai contoh, lebih dari 80% responden berpandangan yang mereka berfikiran positif terhadap negara dan bersedia menjaga keselamatan negara pada bila-bila masa sahaja. Gambaran ini jelas menunjukkan bahawa mereka mempunyai semangat patriotisme yang tinggi. Dapatan ini mungkin menimbulkan tanda tanya pada banyak pihak memandangkan generalisasi umum mengatakan bahawa semangat patriotisme golongan remaja hari ini semakin terhakis. Tetapi dapatan kajian ini dapat menyangkal dakwaan berkenaan melalui bukti-bukti yang telah ditunjukkan di atas. Tanggapan yang mengatakan semangat patriotisme golongan remaja hari ini semakin terhakis mungkin tepat pada sebilangan kecil remaja sahaja.

KESIMPULAN

Setiap perancangan dan tindakan perlu idealistik agar seiring dengan tuntutan perubahan zaman yang semakin rencam kini. Pembangunan ilmu perlu diutamakan dalam kerangka mengekalkan dan membentuk generasi remaja yang berpengetahuan tinggi supaya mereka mampu menangkis segala bentuk cabaran yang bakal ditempuhi. Penghayatan semangat patriotisme akan melahirkan jati diri remaja yang berjiwa merdeka, berwawasan, berkaliber, berketrampilan,

berkeyakinan dan dapat memberikan sumbangan bermakna ke arah pembangunan negara serta kesejahteraan masyarakat umumnya. Hal ini kerana jaminan masa depan negara terletak di tangan generasi remaja hari ini. Lumpuh generasi remaja hari ini maka gelaplah masa depan negara dan begitulah sebaliknya. Sehubungan dengan itu, adalah wajar sekiranya pihak pemerintah meneruskan dan memantapkan lagi pelbagai program dan membaiki penyampaian maklumat serta manambahbaikkan sistem pendidikan negara demi kesejahteraan dan masa depan negara dalam konteks membangunkan golongan remaja masa kini dengan nilai-nilai murni satu Malaysia sebagai persediaan di hari muka yang penuh mencabar. Namun begitu, timbul beberapa persoalan dalam senario hari ini iaitu bagaimana pula dengan kedudukan dan semangat golongan remaja yang tidak mahu mengetahui patriotisme? Bagaimana perasaan mereka terhadap negara? Adakah mereka juga mempunyai semangat patriotisme yang tinggi? Oleh itu, untuk memastikan mereka tidak tercicir maka mereka juga perlu dilibatkan dan tidak diabaikan peranan mereka dalam hal ini. Ini kerana di era globalisasi ini golongan remaja lebih mudah terjebak dengan aktiviti yang membazir masa, terlibat dalam gejala sosial dan berkecenderungan untuk melakukan aktiviti yang kurang sihat sekiranya tidak dikawal dan tidak dididik dengan ilmu pengetahuan yang sempurna. Lantaran dari itu, semua pihak perlu berganding bahu dengan pihak pemerintah bagi memberikan perhatian serius dalam perkara ini supaya gejala yang tidak sihat tidak terus membelenggu golongan remaja yang boleh menjejaskan masa depan negara. Walaupun jumlah remaja yang terlibat dengan pelbagai masalah ini masih pada kadar yang kecil, tetapi sekiranya tidak dikawal rapi ia boleh merebak menjadi barah kepada negara. Perhatian terhadap pembangunan remaja perlulah menyeluruh tanpa mengira agama, bangsa mahupun asal keturunan.

Pembangunan golongan remaja perlu didasarkan pada satu prinsip dan falsafah yang kuat dengan mengambil kira semua aspek termasuklah perubahan semasa yang tidak boleh dibendung lagi. Pendidikan mengenai isu-isu remaja di negara ini perlu sejajar dengan hasrat pihak pemerintah untuk membina jati diri golongan remaja yang berdaya maju, tinggi dengan semangat patriotik dan bersifat nasionalis serta dapat memahami nilai-nilai kenegaraan dengan sempurna. Penghayatan patriotisme remaja mesti dimantapkan supaya dapat menjadi anak bangsa dan insan yang berwibawa, berdedikasi dan berjiwa merdeka dengan semangat yang kental untuk mendaulatkan negara.

Oleh yang demikian, dapat disimpulkan bahawa usaha murni pihak pemerintah untuk menyemarakkan semangat patriotisme dalam diri remaja hari ini melalui pelbagai program dan pendedahan adalah satu usaha yang cukup bermakna demi masa depan negara. Golongan remaja pula perlu menyahut seruan pihak pemerintah untuk menjadi seorang insan yang berguna untuk negara dan memberikan sumbangan terbaik ke arah kemajuan serta terus mendaulatkan tanah air tercinta. Segala bentuk perbezaan yang wujud antara kaum, warna kulit dan fahaman perlu dihapuskan dan keutuhan perpaduan harus diutamakan. Ini kerana formula kejayaan dalam konteks masyarakat berbilang kaum di Malaysia ialah atas dasar

permuafakatan dan kerjasama yang harmoni. Ibarat kata pepatah Melayu, “bulat air kerana pembentungnya, bulat manusia kerana muafakatnya”, dan “bersatu kita teguh, bercerai kita roboh”. Lantaran itu, penghayatan kepada semangat patriotisme perlu diperteguhkan, prinsip Rukun Negara harus dipraktikkan, perpaduan dan integrasi nasional perlu dimantapkan dan negara bangsa yang bersatu padu harus direalisasikan. Dengan itu bangsa Malaysia akan terus berdaulat. “Satu Malaysia” menjadi gagasan yang penuh hikmah.

RUJUKAN

- Abd. Rahim Abd. Rashid. 2004. *Patriotisme: Agenda Pembinaan Bangsa*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors.
- Abd. Rahim Abd Rashid. 1999. *Pendidikan Sejarah: Falsafah, Teori dan Amalan*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors Sdn Bhd.
- Abdul Rahman Embong (ed). 2006. *Negara-Bangsa: Proses dan Perbahasan*. Bangi, Selangor: Penerbit UKM.
- Abdul Rahman Haji Ismail. 1995. Nasionalisme Melayu dan Nasionalisme Melayu Setanah Melayu : Satu Perbincangan Tentang Soal Permulaannya. Dlm. Abu Talib Ahmad dan Cheh Boon Kheng (pnyt.). *Isu-Isu Pensejarahan*. Pulau Pinang : Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- Abdul Rahman Ismail. 2006. *Nasionalisme dan Revolusi di Malaysia dan Indonesia*. Dlm. Rahman, I., Amzi, A., & Nazarudin, Z. Pulau Pinang: Penerbit USM.
- Acton, Lord. 1972. *Nationality, Essays on Freedom and Power*, Gloucester: Peter Smith, 141–70
- Almond, Gabriel A. dan Verba, Sidney. 1965. *Civic Culture*. Boston : Little, Brown & Co.
- Almond, Gabriel dan Verba, Sidney. 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton, New Jersey : Princeton University Press.
- Curti, M. 1946. *The roots of American loyalty*. New York: Columbia University Press.
- David, A. 1999. Should We Teach Patriotism?. (157-173). Netherlands. Kluwer Academic Publishers.
- Ezhar Tamam et al. 2006. *Relationship Of Exposure To Public Affairs News With Cognitive, Attitudinal And Behavioural Dimensions Of Ethnic Tolerance Among Malaysian Youths*. Kajian Malaysia, V. 24 No. 1 & 2.171-184

- Fairbrother, G. P. 2005. *Raising a new generation of patriots: Patriotism in eyes of Chinese education and students* (GIS Working Paper No. 14) Hong Kong Baptist University, Department of Government and International Studies.
- Kedourie, Elie. 1985, *Nationalism*, 3rd ed., London: Hutchinson.
- Kohn, Hans. 1967. *Idea of Nationalism*. New York: Collier Book.
- Hassan Ahmad. 2003. Budaya Bangsa dan Tahap Penghayatan Generasi Muda dalam Masyarakat Malaysia. Kertas Kerja Kolokium Kefahaman Seni dan Budaya di IPT, 27 Disember, KUTKM, Melaka.
- Jamil Mukmin. 2005. Patriotisme dalam Konteks Pembinaan Bangsa Malaysia. *Belia dan Patriotisme Malaysia*. Dlm Hussain Mohamad. Melaka: IKSEP.
- Jasimin Ahmad dan Nora Selamat. 2000. Rakan Muda sebagai penyumbang kemajuan. Kuala Lumpur. Goodmark Enterprise.
- Kymlicka, Will. 1995. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press. p. 16. ISBN 0198290918.
- Kohn, Hans. 1967. *Idea of Nasionalisme*. New York: Collier Book.
- Najeemah, M.Y. 2006. Patterns of social interaction between different ethnic groups in Malaysia secondary school. *Jurnal Pendidik dan Pendidikan*, 21, 146-164.
- Najeemah, M.Y. 2006. Patterns of social interaction between different ethnic groups in Malaysia secondary school. *Jurnal Pendidik dan Pendidikan*, 21, 146-164.
- Nathanson, Stephen 1993. *Patriotism, Morality, and Peace*, Lanham: Rowman & Littlefield.
- Orwell, George 1968, Notes on Nationalism, *Collected Essays*, Journalism and Letters, Sonia Orwell and Ian Angus (eds.), London: Secker & Warburg, vol. 3, 361–80.
- Putman, E.D. 1998. Teaching about Patriotism: An *Assesment Of Teacher Attitudes And Classroom Practices*. Tesis PhD. University Of Tennessee.
- Radin Soenarno. 1960. Malay Nationalism 1900-1941. *Journal of South East Asian History*. Jilid. 1, Bil. 1 (Mac), hlm. 1-28.

- Raja Ruslan Raja Samah. 2005. Patriotisme dan Globalisasi. Dalam *Belia dan Patriotisme Malaysia*. Ed. Hussain Mohamed. Melaka : Institut Kajian Sejarah dan Patriotisme Malaysia.
- Roff, W.R. 1967. *The Origins of Malay Nationalism*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Rush, M. 1992. *Politics and Society: An Introduction to Political Sociology*. Hertfordshire: Simon & Schuster International Group.
- Rustam A. Sani. 1983. Robohan Nasionalisme Melayu : Asas Sosial bagi Terbentuknya Ideologi Perpaduan Nasional. *Ilmu Masyarakat*. Bil. 4. hlm. 9-15.
- Ryn, C. 1994. National Identity as an Issue of Knowledge and Morality in: Timothy Yuen & Michael Byram, (2007). National Identity, Patriotism and Studying Politics in Schools: *a case study in Hong Kong* (vol 37, No.1, pp. 23-36). Hong Kong Institute of Education, Hong Kong, University of Durham, UK
- Saifuddin Abdullah. 2005. Patriotisme Alaf Baru: Dari Semangat kepada Khidmat. *Belia dan Patriotisme Malaysia*. Dlm Hussain Mohamed. Melaka: Institut Kajian Sejarah dan Patriotisme Malaysia , IKSEP.
- Schatz, R. T., Staub, E., Lavine, H. 1999. On the varieties of national attachment: Blind versus constructive patriotism. *Political Psychology*, 20, 151- 174.
- Senu Abdul Rahman, Ali Ahmad, Rais Sariman et al. 1971. *Revolusi Mental*. Kuala Lumpur: Penerbitan Utusan Melayu
- Smith, Anthony D. 1993. National Identity. Reno: University of Nevada Press. ISBN 0874172047. <http://books.google.com/?id=bEAJbHBIXR8C>.
- Syed Arabi Idid. 2002. *Kaedah Penyelidikan Komunikasi dan Sains Sosial*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Taylor, H. 2000. Pride in America. The Harris poll. 27 Jun. (http://www.harrisinteractive.com/harris_poll/index.asp?PID=305).
- Turner, B. 2000. Liberal Citizenship and Cosmopolitan Virtue, in: Timothy Yuen & Michael Byram, (2008). National Identity in Hong Kong Schools. Institute of Education, Hong Kong, University of Durham, UK (pp. 31-36)
- Walter Berns. 1997. *Patriotism. Speeches and Testimony*. AEI Bradley Lecture Series

Nathanson, Stephen 1993. *Patriotism, Morality, and Peace*, Lanham: Rowman & Littlefield.

Zaid Ahmad (et. al). 2006. *Hubungan Etnik di Malaysia*. Shah Alam: Oxford Fajar Sdn. Bhd.

Profil Penulis

Mohd Hairul Anuar Razak, MSc
Pelajar Sarjana Falsafah
Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia (UPM)

Jayum A. Jawan, PhD
Professor
Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia (UPM)
Adlina Hj. Abd. Halim, PhD
Pensyarah Kanan
Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia (UPM)

Mohd Mahadee Ismail, MSc
Pensyarah Kanan
Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia (UPM)

Siti Aishah Misri, BSc
Pelajar Sarjana
Jabatan Sains Kemasyarakatan dan Pembangunan
Fakulti Ekologi Manusia
Universiti Putra Malaysia (UPM)